Il-Ħuttafa

numru 120

Jannar - Frar 2014

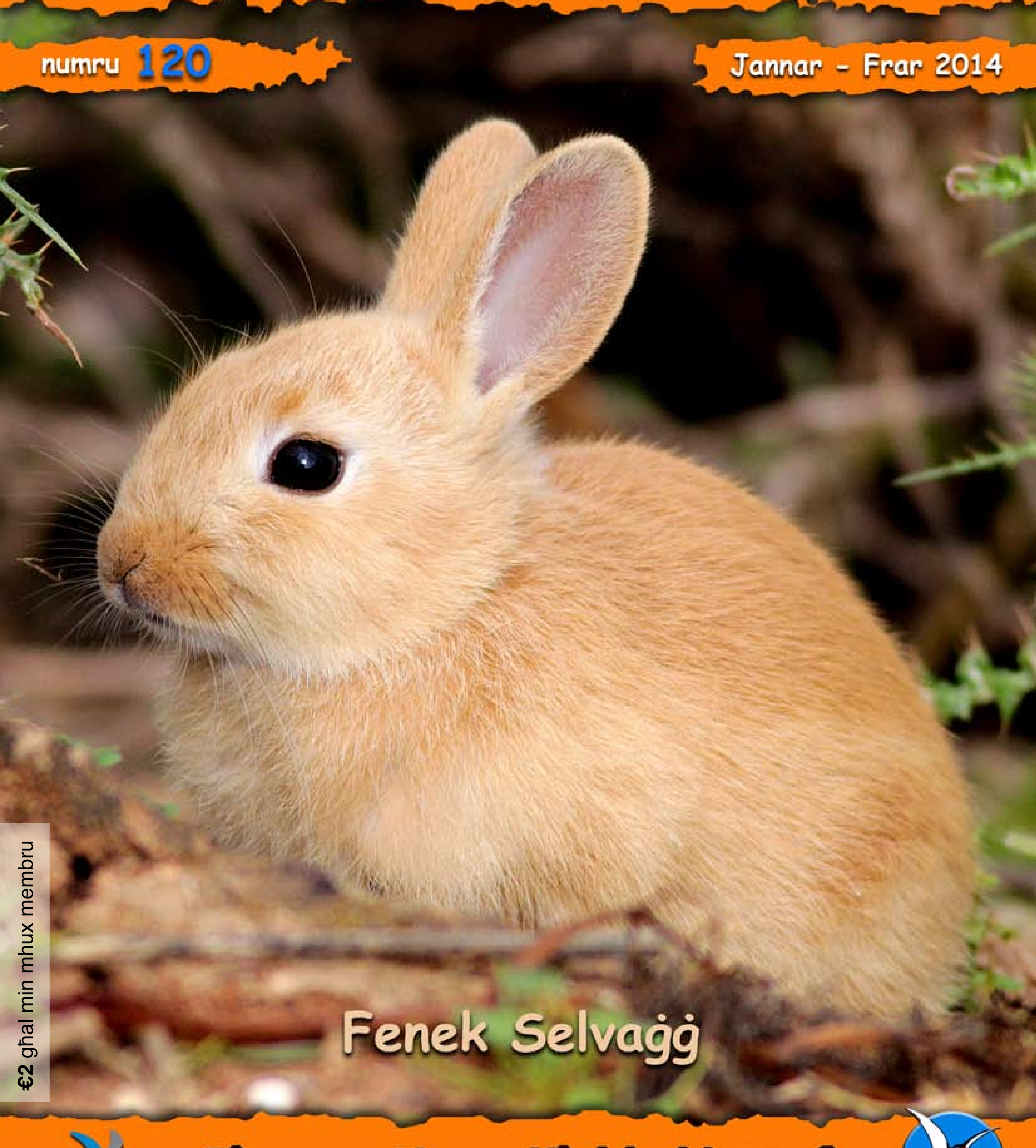

€2 għal min mhux membru

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

Aron Tanti

Il-Gawwija Rasha Kannella narawha komuni fix-xitwa speċjalment fil-portijiet

Ħbieb Ħuttaf...

editorjal

Kellna ftit ġranet kesħin mhux ħażin dix-xitwa. Imma ħdejn l-inġazz li kellhom in-naħa ta' fuq tal-Ewropa, ix-xitwa tagħna qisha s-sajf! Ħafna għasafar jafuh dan u għalhekk kull ħarifa jinżlu jfittxu l-inħawi tal-Mediterran. Jekk jibqgħu fl-artijiet tat-tramuntana jiffriżaw.

In-naħat tagħna huma iktar sħan mill-Ewropa ta' fuq għax qegħdin iktar viċin tal-ekwatur (*equator*). Biex tagħqad, mhux bogħod minna hemm l-ikbar deżert sħun tad-dinja – is-Saħara – u dak ikompli jsaħħan l-arja mal-Mediterran kollu. Barra minn hekk, il-baħar stess ma jħallix it-temperaturi jitbaxxew jew jogħlew wisq. U Malta tgħum eżatt f'nofsu! Mhux ta' b'xejn qatt ma nlaqqtu l-estremi tat-temp.

U mhux ta' b'xejn jien u nikteb dan l-editorjal qed nisma' mit-tieqa Vjolin tax-Xitwa jgħanni kważi se toħroġ qalbu. Il-Vjolin tax-Xitwa (*chiffchaff*) jkun komuni f'Malta daż-żmien.. Għasfur daqs nitfa mingħajr kwiet f'ġismu. Dejjem jgħarrex qalb il-weraq ifittex dud u insetti. Hawnhekk għandu xalata, x'ma jkantax! Kieku baqa' l-Ġermanja jew il-Polonja jew min jaf minn fejn ġie, kieku ilu li sar *ice-cube* miskin.

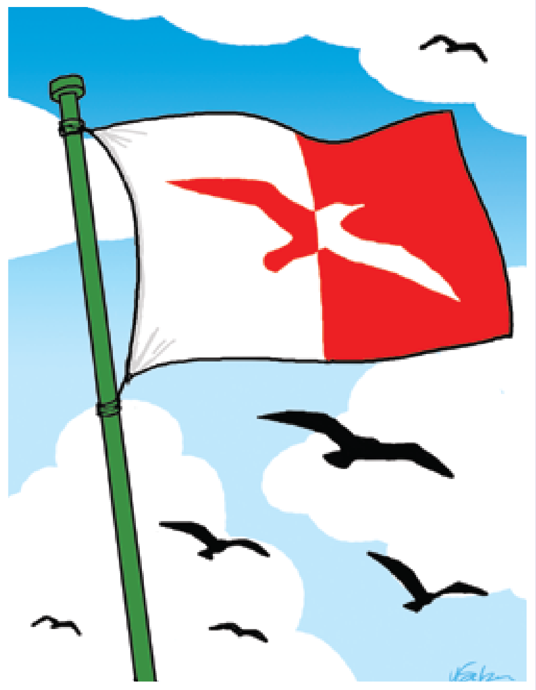

Victor Falzon

Aħna hawn Malta vera xxurtjati li jkollna daqshekk għasafar fil-pases u fix-xitwa, u kollu bis-saħħa tal-pożizzjoni tal-Gżejjer Maltin. Kieku pajjiżna kien x'imkien ieħor – ngħidu aħna f'nofs l-Atlantiku jew fin-North Sea – ma kienx ikun daqshekk imfittex mill-għasafar tal-passa. L-għasafar kważi jixirqilhom ikunu fil-bandiera ta' Malta :)

Il-Vjolin issa waqaf jgħanni, u floku issa hawn Sturnell qed jagħmel ħoss qisu bieb iżaqżaq! Crazy eh!

Victor

Victor Falzon
l-Editur

Mal-faċċata

Il-**fenek selvaġġ** (wild rabbit) huwa l-ikbar mammiferu selvaġġ ta' Malta. Probabbli mhuwiex indiġenu imma kien iddaħħal Malta fl-antik, forsi mir-Rumani. Illum huwa meqjus parti mill-fawna ta' pajjiżna. Il-fenek fir-ritratt huwa żarmuġ (ferħ) ta' ftit ġimgħat!

Ritratt ta' Aron Tanti

il-Kontenut

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Aħbarijiet mid-Dinja	4
Il-Ġojjin	5
L-Isteppa	5
Attività	6
Intervista mal-Erika	6
Erba' Mammiferi	7
Arti u Ritratti	8
Paġna Falko	9
Pembroke	10-11

il-Kumitati

Ċentrali

Kathleen Mamo (kap) • Jason Aloisio • Chris Cachia Zammit • Desirée Falzon • Victor Falzon • Felix Gerardi • Janet Gerardi

Falko

Martin Austad (kap) • Anne Marie Austad • Nicholas Galea • Timothy Micallef

il-Klabb

Klabb Ħuttaf huma l-membri żgħar u żgħażagħ (-18yrs) ta' BirdLife Malta. Il-Klabb jorganizza ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, ħarġiet bil-lanċa, u attivitá ambjentali. Kull xahrejn noħorġu l-magażin *Il-Ħuttafa* li l-membri jirċievu d-dar bil-posta. Bħalissa fil-Klabb qegħdin xi 1000 membru u s-sħubija hija €7 fis-sena.

il-Kuntatt

indirizz
BirdLife Malta
57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120
tel **21347644 / 21347645 / 21347646**
imejl **info@birdlifemalta.org**
imejl tal-magażin
il-huttafa@birdlifemalta.org
websajt **www.birdlifemalta.org**

Reg.Vol.Org. VO/0052

©BirdLife Malta, Frar 2014
Disinn u produzzjoni Victor Falzon
Stampat għand Poulton's Print Shop

Bi nhar iz-**Zakak Abjad** jinfirex mal-kampanja u fil-widien.

Aron Tanti

Daqshekk daħlu zizka bojod jorqdu l-Belt Valletta.

Fil-11 Jannar 2014 wara nofsinhar inġabru l-Belt Valletta grupp ta' 20 membru tal-BirdLife. Xogħolhom kien ħa jkun li jgħoddu z-zizka bojod waqt li dawn l-għasafar ikunu deħlin jorqdu.

Il-membri tqassmu madwar is-swar tal-Belt, ilkoll armati b'karta, lapes u arloġġ. U par għajnejn!

Ftit qabel il-5pm bdew jitfaċċaw iz-zizka deħlin sparati mill-kampanja. Għall-ewwel dehru waħdiet imma sa kwarta wara bdew deħlin bil-gzuz. U sa 5.35pm spiċċa kollox!

Il-grupp imbagħad reġa' ltaqa' biex iqabblu n-numri u jagħmlu t-totali. B'kollox kienu għaddew 7497. Dan kien it-tielet l-ogħla total minn kemm il-BirdLife ilha tagħmel dan l-istudju. Grazzi lill-membri li ħadu sehem speċjalment lil Denis Cachia li organizza l-attività.

Ir-rekord kien 7761, fl-2009.

Fil-ħarifa jitfaċċaw Malta z-zizka bojod (white wagtail) u ħafna jibqgħu Malta għax-xitwa. Iz-zizka għandhom drawwa li filgħaxija jinġabru fi gruppi biex jorqdu f'siġar kbar kennija (jgħidulu *roost*). L-ikbar roost taz-zizka bojod f'Malta huwa fis-siġar ta' ħdejn il-konkatidral ta' San Ġwann fil-Belt Valletta. Il-BirdLife ilha mill-1986 tagħmel *roost counts* kważi kull sena.

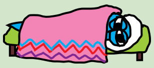

Ma nafx jien. Tini sodda u ttini xejn.

Gamiema fuq il-bejta, ritratt meħud Kemmuna.

Joe Sultana

Daqshekk ġbarna firem biex nippruvaw inwaqqfu l-kaċċa fir-rebbiegħa.

Skont il-liġi dan in-numru huwa kbir biżżejjed biex il-gvern jagħmel dak li jgħidulu **referendum**. X'ikun referendum?

Referendum huwa meta fil-pajjiż ikun hemm kwistjoni li flok ma jiddeċiedi fuqha l-gvern, jiddeċiedu n-nies stess billi jivvutaw iva jew le.

Il-problema tal-kaċċa fir-rebbiegħa ilha għaddejja s-snin u mhemmx li tinqata' darba għal dejjem. Għalhekk il-BirdLife u diversi għaqdiet ambjentali oħrajn ingħaqdu flimkien, ħarġu fit-toroq u l-pjazez u l-ħwienet bil-karti u bdew jiġbru eluf ta' firem. Ġbarna xi 44,000 firma, u kieku bqajna għaddejin żgur konna niġbru iktar. Jidher ċar li hawn ħafna Maltin li jixtiequ l-ġid lill-għasafar.

Ir-rebbiegħa hija żmien importanti għall-għasafar għax ikunu qed jibdew ibejtu biex irabbu familja ġdida. Għalhekk dan huwa l-iktar żmien meta għandna nħarsuhom, speċjalment għasafar bħall-gamiem u s-summien li qed jonqsu fl-Ewropa. Imma l-kaċċaturi Maltin iridu l-maqlub. Iridu jitħallew ikomplu jisparaw fir-rebbiegħa fuq il-gamiem u s-summien. U lee!

Nicholas Galea

Rari u grixti

F'Diċembru li għadda reġa' tfaċċa Malta **Gallozz tal-Afrika** (Allen's Gallinule *Porphyrula alleni*). Din kienet ir-raba' darba li dan l-għasfur rari mill-Afrika qatt deher f'pajjiżna.

Kilitha miskina!

Fl-aħħar *Il-Ħuttafa* ġibna r-ritratt tax-xellug u tħassibna fuq il-futur ta' dik il-povra ħarruba li spiċċat f'nofs triq ġdida li qed jibnu fil-Manikata. Minn dak iż-żmien 'l hawn ġara kif bsarna. Kif taraw mir-ritratt tal-lemin il-ħarruba issa taret minn hemm. Biex forsi tibqa' ħajja, inqalgħet bil-galbu u reġgħet tħawlet fil-qrib (fejn turi l-vleġġa). Aħna nisperaw li tibqa' ħajja dil-ħarruba. Nisperaw ukoll li min jippjana l-iżvilupp fil-kampanja juri rispett sura lejn is-siġar, mhux qishom ma jeżistux!

Ftit ilu żorna l-povra ħarruba li bħalissa qisha skeletru. Rajnielha ħafna weraq ġdid qed jinbet mil-friegħi u tidher għadha ħajja. Imma biex inkunu ċerti trid tgħaddi mqar sena.

17 Diċembru 2013

Victor Falzon

19 Jannar 2014

Desirée Falzon

Aħbarijiet mid-Dinja

Kaċċa Stop!

L-**Albanija** ħa twaqqaf il-kaċċa kollha għal sentejn. Ħafna għasafar (speċjalment tajr tal-priża bħal ajkli) u anke orsijiet qed isiru rarissmi f'dal-pajjiż. Dan qed jiġri minħabba l-ħafna kaċċa bl-addoċċ li ssir hemmhekk kull sena, speċjalment minn mijiet ta' kaċċaturi Taljani li jmorru hemm u jagħmlu ħerba.

Fil-mira!

L-**Istati Uniti** għandhom liġi tajba jisimha *Endangered Species Act* li tipproteġi annimali rari. Fost dawn hemm il-lupu, li ilu protett mill-1974. Imma issa qed jitħajru jneħħu l-lupu mil-lista. Dan kollu biex ipaxxu l-kaċċaturi, li mejtin biex jerġgħu jibdew joqtlu l-lupu, ħalli jħossuhom vera *heroes*.

Żdiedu!

Matul is-sena 2013, l-enerġija mir-riħ kompliet tiżdied madwar id-dinja. Għalkemm naqset f'xi pajjiżi bħall-Istati Uniti, żdiedet sew f'pajjiżi bħall-**Kanada** u ċ-**Ċina**. Fis-sena 2012 l-enerġija totali mir-riħ kienet 283 gigawatts. Fl-2013 il-figura telgħet għal 318 gigawatts, żieda ta' 12.4%. Numru sabiħ.

Ikel ġdid!

Minħabba li qed tisħon il-klima, l-istaġun tas-silġ fl-Artiku qiegħed jiqsar. L-orsijiet bojod qed ibatu l-ġuħ għax bla silġ ma jkunux jistgħu jikkaċċjaw il-foki. Fil-fatt fil-**Kanada** xi orsijiet imġewħin qed iduru għall-bejtiet ta' għasafar bħal *eiders* (tip ta' papri) u jiklulhom il-bajd – eluf u eluf ta' bajd.

Tapir!

In-naturalisti l-ħin kollu jsibu annimali ġodda madwar id-dinja, is-soltu xi insetti jew żrinġijiet żgħar. Imma dan l-aħħar fil-foresti tropikali tal-**Brażil** u l-**Kolumbja** skoprew tapir ġdid li jiżen sa 110kg! In-nies indiġeni kienu ilhom jafu bih imma għax-xjenza huwa ġdid: *Tapirus kabomani*.

988,000,000!

Kull sena fl-**Istati Uniti** biss huwa stmat li jmutu kważi biljun għasfur għax jaħbtu mal-ħġieġ tat-twieqi. L-għasafar ma jarawx il-ħġieġ bl-istess mod li narawh aħna u spiss ma jindunawx bih. Għalhekk itiru għal ġo fih u ħafna drabi jmutu mad-daqqa. L-aħjar mod biex nevitaw dan huwa li jitwaħħlu tejp jew stikers mal-ħġieġ.

Tfal!

L-istat ta' Idaho (**USA**) qed jitħajjar iħalli tfal ta' 10 snin joħorġu għall-kaċċa! Din l-idea stupida u perikoluża ħarġu biha biex iżid il-bejgħ ta' snieter u rajfils! Wieħed mill-għorrief li jrid dil-liġi nstema' jgħid: "X'hemm isbaħ milli l-familja kollha toħroġ tgawdi n-natura!" Prosit, għal dawn it-tuba tgawdi n-natura jfisser toqtol l-annimali!

Iktar friefet!

Studju li ilu għaddej ħafna snin sab li mill-1993 sal-2011 il-friefet il-lejl tal-**Ewropa** żdiedu b'43%. Il-friefet il-lejl kienu naqsu sew fis-seklu 20, l-iktar minħabba l-qerda tal-ambjent naturali tagħhom u minħabba bexx u kimiċi. Bis-saħħa tal-ħarsien u proġetti ta' [1]konservazzjoni, dawn il-mammiferi tal-ġenn qed jerġgħu jirkupraw.

Multa multun!

Ftit ġimgħat ilu l-**Kenja** għaddiet liġijiet ġodda kontra n-negozju illegali fl-[2]avorju tal-iljunfanti. Ftit ilu nqabad Ċiniż bi 3.4kg avorju. Tellgħuh il-qorti akkużat li qed jinnegozja fl-avorju u weħel multa ta' €171,000 (jew seba' snin ħabs). Il-qtil tal-iljunfanti żdied sew f'dawn l-aħħar snin, forsi dawn il-liġijiet ħorox jgħinu biex tonqos dit-traġedja.

[1]**konservazzjoni** = Meta annimali, pjanti jew ambjenti rari jingħataw protezzjoni u għajnuna speċjali biex jerġgħu jżidu u jinfirxu, u ma jibqgħux fil-periklu li jinqerdu.
[2]**avorju** (jew **ivorju**) = Il-materjal li minnu magħmulini in-nejbiet twal tal-iljunfanti. L-avorju jinbiegħ l-iktar fiċ-Ċina, fejn jaħdmuh fi statwetti jew jagħmlu minnu 'mediċina'.

X'nista' nara tgħid?

Jason Aloisio

Ġojjin Linnet *Carduelis cannabina*

Victor Falzon

Il-Ġojjin huwa wieħed mill-għasafar tal-għana li jidhru fi żmien il-passa. Dari kien aktarx l-aktar wieħed komuni fosthom, imma f'dawn l-aħħar snin naqas sew. L-istorja tiegħu, sfortunatament, hija komuni fl-Ewropa – it-tibdil fil-biedja u l-bexx ċekknu l-popolazzjoni tiegħu b'xi 60%.

Minbarra fl-Ewropa, il-Ġojjin jinstab ukoll fl-Afrika ta' Fuq u fil-punent tal-Asja. Dawk li jgħixu n-naħa ta' fuq tal-Ewropa jpassu, l-oħrajn huma ġeneralment [1]residenti.

Jingħad li sa ftit snin ilu xi pari Ġojjini kienu għadhom residenti f'Għawdex imma mid-dehra spiċċaw ukoll. Kieku jitħalla hemm ċans tajjeb li dan l-għasfur jerġa' jibda jbejjet f'pajjiżna.

It-tpinġija meħuda mill-ktieb **Għasafar Madwarna**, miktub apposta għat-tfal. Dal-ktieb jiswa €5 u tista' tixtrih mingħand il-BirdLife jew billi żżur ir-riservi naturali tal-Għadira jew Is-Simar.

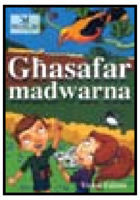

[1]**residenti** = Meta annimal ikun tal-post u mhux tal-passa.

MappAmbjenti 3 Steppa

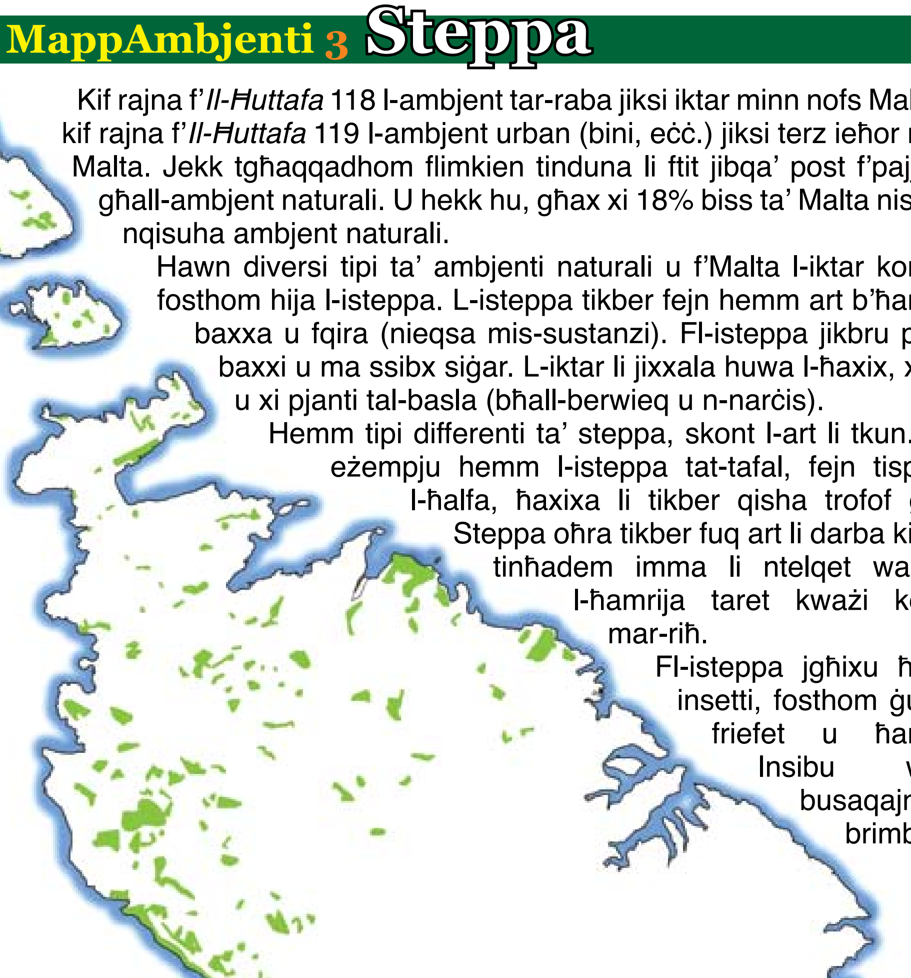

Victor Falzon

Kif rajna f'*Il-Ħuttafa* 118 l-ambjent tar-raba jiksi iktar minn nofs Malta, u kif rajna f'*Il-Ħuttafa* 119 l-ambjent urban (bini, eċċ.) jiksi terz ieħor minn Malta. Jekk tgħaqqadhom flimkien tinduna li ftit jibqa' post f'pajjiżna għall-ambjent naturali. U hekk hu, għax xi 18% biss ta' Malta nistgħu nqisuha ambjent naturali.

Hawn diversi tipi ta' ambjenti naturali u f'Malta l-iktar komuni fosthom hija l-isteppa. L-isteppa tikber fejn hemm art b'ħamrija baxxa u fqira (nieqsa mis-sustanzi). Fl-isteppa jikbru pjanti baxxi u ma ssibx siġar. L-iktar li jixxala huwa l-ħaxix, xewk u xi pjanti tal-basla (bħall-berwieq u n-narċis).

Hemm tipi differenti ta' steppa, skont l-art li tkun. Per eżempju hemm l-isteppa tat-tafal, fejn tispikka l-ħalfa, ħaxixa li tikber qisha trofof griżi. Steppa oħra tikber fuq art li darba kienet tinħadem imma li ntelqet wara li l-ħamrija taret kważi kollha mar-riħ.

Fl-isteppa jgħixu ħafna insetti, fosthom ġurati, friefet u ħanfus. Insibu wkoll busaqajn u brimb.

Victor Falzon

Medda steppa fl-inħawi ta' Ras il-Pellegrin. Fin-naħa tan-nofs tar-ritratt tidher tikber il-ħalfa, u fin-naħa t'isfel (bil-fjuri ħomor) hemm roqgħa silla, pjanta oħra tal-isteppa.

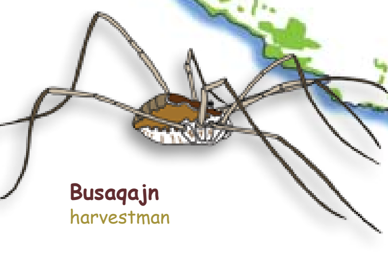

Busaqajn
harvestman

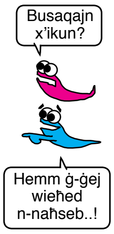

MaRaToNa

Data Il-Ħadd
23 Marzu 2014
Niltaqgħu fil-pjazza tas-Siġġiewi
Ħin 9am
Nispiċċaw Il-Maqluba (ħdejn il-Qrendi) xi 12.30am
Ġibu ikel, xorb, żarbun tal-mixi
Merħba membri* u l-familji, ħbieb...

*Membri taħt it-8 snin irid jiġi magħhom xi ħadd kbir (18+).

Kif nagħmlu kull sena, dir-rebbiegħa ħa jkollna l-Maratona. Mixja ftit twila imma xorta sabiħa għax ngħaddu mill-kampanja u l-kilometri bilkemm narawhom. Anzi dis-sena r-rotta ħa nqassruha ftit. B'hekk inkunu iktar rilassati u ngawdu iktar in-natura li fir-rebbiegħa tisplodi bil-kuluri.

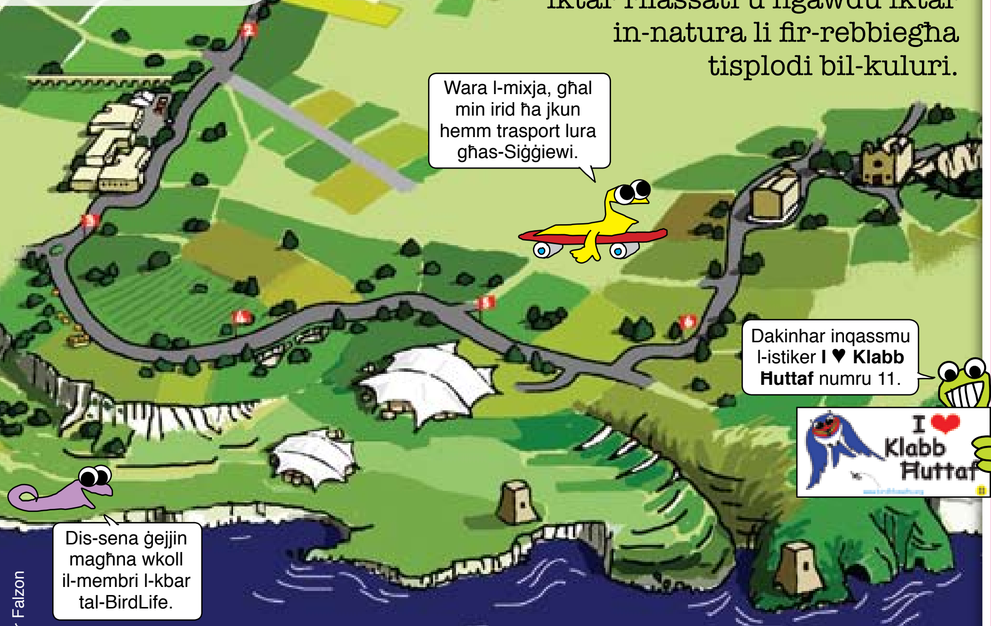

Victor Falzon

Fl-istess ħin niġbru ftit fondi

F'din l-attività aħna niġbru wkoll xi flus biex nixtru xi ħaġa bżonnjuża għall-BirdLife. Per eżempju bil-flus mill-mixja tas-sena l-oħra (€1526) xtrajna *solar panels* biex indaħħlu ftit elettriku fiċ-ċentru żgħir tar-ringing li għandna fuq Kemmuna (ritratt tal-apparat mixtri hawn taħt). Bis-saħħa ta' dan l-apparat ir-ringers li jmorru jistudjaw l-għasafar fuq Kemmuna jkunu jistgħu jixegħlu bozza filgħaxija!

Wara ħafna riċerka għall-aħjar sistema, l-apparat xtrajnieh u ftit ġimgħat oħra nwaħħluh fil-post, fuq Kemmuna.

Justin Vassallo

Dis-sena ħa nużaw il-fondi biex nixtru **trombi u lentijiet biex jużawhom l-istudenti fir-riservi tal-Għadira u s-Simar**. Din mhix l-ewwel darba li ħa nixtru apparat bħal dan, u dan għaliex b'xorti ħażina t-trombi ma jservux ħafna snin.

Biex tgħinuna niġbru flus għal dal-proġett użaw il-**karta sponsor** li waslitilkom ma' dal-magażin. Għandkom iktar dettalji fuq il-karta stess.

Grazzi ħafna.

Intervista ma' Fjura

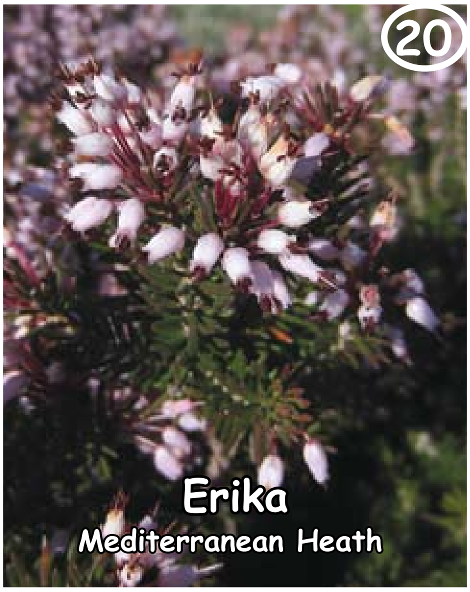

Erika
Mediterranean Heath

Victor Falzon

X'kien għandek isem ta' tifla?
Ara l-ieħor! Forsi l-bniet issemmew għalija eh! U bil-ħaqq għandi ismijiet oħrajn: Leħjet ix-Xiħ, Savina, Sagħtar Aħmar, Issopu.

Waww! Allura Savina, inti pjanta komuni jew rari?
Ma tantx jien komuni imma f'xi nħawi fejn hemm l-ambjent tiegħi taf tara ħafna [1]arbuxxelli minna.

X'inhu l-ambjent tiegħek?
Jien fix-xagħri nixxala.

Il-fjuri issa biss żmienhom jew għandek staġun twil?
Il-fjuri niftaħhom f'Jannar u Frar, imma le ma tantx idumu.

Ifuħu?
Xejn speċjali imma n-naħal xorta jsibhomli u jiffanga fihom!

Għandek xi problemi?
Ma tantx, ħlief li x-xagħri hawn xi nies jaħsbuh tajjeb biss biex tarmi fih xi trakk terrapien!

Qed nara xi arbuxxelli maħruqin. Hawn min iħobb jaħraqkom ukoll?
Le ruħi dawk mhux maħruqin. Dak għax meta jinxfulna l-fjuri jsiru bukketti kannella u jkun qisu xi ħadd taħom in-nar.

Serraħtli rasi. Ċaw u grazzi.
Lilek ukoll. Tkun 'l hawn għaddi.

[1]arbuxxell = siġra baxxa u folta, bl-Ingliż *bush* jew *shrub*.

Niltaqgħu ma' erba' Mammiferi Maltin

Il-Qanfud

Il-**Qanfud** (Algerian hedgehog *Atelerix algirus*) ta' Malta differenti mill-qanfud tal-Ewropa għax tagħna ġie mill-Afrika ta' Fuq. Jiekol insetti, ħniex u bugħarwien. Joħroġ bil-lejl u spiss itajruh il-karozzi :(X'aktarx li ddaħħal Malta mill-bniedem fl-antik.

Denis Cachia

Il-Ballottra

Il-**Ballottra** (weasel *Mustela nivalis*) hija l-uniku karnivoru tal-art li għandna Malta. Hija żgħira ħafna u tiekol l-iktar ġrieden u firien, kultant iżżarma xi bejta għasafar jew tkaxkar żarmuġ ta' fenek. Jista' jkun li mhix indiġena imma li ddaħħlet Malta fl-antik.

Raymond Galea

Il-Bugeddum

Fil-Gżejjer Maltin għandna żewġ speċi ta' bugeddum, wieħed f'Malta u l-ieħor f'Għawdex. Tar-ritratt huwa l-**Bugeddum** (Etruscan shrew *Suncus etruscus*). Qisu ġurdien imma huwa mill-familja tal-qanfud u jiekol insetti u annimali żgħar oħra. Dan huwa t-tieni l-iżgħar mammiferu tad-dinja!

Raymond Galea

Il-Pipistrell

F'Malta għandna erba' speċi ta' pipistrelli u mhux faċli jingħarfu minn xulxin. Dan tar-ritratt huwa probabbli l-**Pipistrell tal-Faxx** (Kuhl's pipistrelle *Pipistrellus kuhli*). Bħal friefet il-lejl oħra jittajjar filgħaxija u jiekol baħrijiet u nemus.

Victor Falzon

Grazzi lill-ħabib tagħha **John J Borg** għal xi tagħrif dwar il-friefet il-lejl.

Malta nieqsa sew mill-mammiferi imma le mhux dawn l-erbgħa biss għandna! Xi darba niltaqgħu ma' ftit oħrajn.

Biss biss hemm ieħor f'paġna 1.

arti

Agħti kulur

Victor Falzon

Gardell goldfinch

Baqa' ftit kalendarji x'jinbiegħu. Issa qegħdin €1.50 biss.

Mir-riservi naturali jew miċ-Ċentru BirdLife f'Ta' Xbiex

Ibagħtulna tpinġijiet u ritratti li tieħdu tan-natura (mhux pets jew pjanti kkultivati) ħa nġibuhom f'dil-paġna. Basta jkunu veru tagħkom. Ibagħtuhom bl-imejl jew bil-posta*.

imejl il-huttafa@birdlifemalta.org

indirizz BirdLife Malta
57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120

*Materjal li tibagħtu bil-posta ma nkunux nistgħu nibagħtuh lura.

ARTITASKYA

Kartun ieħor ta' **Askya Pizzuto (18)**

Bufula Sewda

Kamaleonti ta' Jonathan Pullicino

Blonġun Sekond ta' Kimberly Gauci

Iktar attività

Ejjew gawdu!

Nhar Sibt il-Għid il-BirdLife ħa torganizza attività għall-familja fir-riserva tas-Simar: logħob, tfittxija għall-bajd tal-Għid, eċċ. Għal iktar tagħrif ċemplu 21347644/5 jew ibagħtu imejl lil office@birdlifemalta.org

Attività għal Sibt il-Għid • 19 April 2014

Żgħażagħ Klabb Ħuttaf 13+ • Żgħażagħ Klabb Ħuttaf 13+ • Żgħażagħ Klabb Ħuttaf 13+

Ħbieb Falkuni!

Lill-Falko nistgħu ngħidulha *Happy Birthday* għax ilna proprju sena li bdejna!

Nisperaw li intom ħadtu gost daqsna. Tista' tgħid għamilna minn kollox: mixjiet fil-kampanja (anke *night hike*), tlajna Għawdex u Kemmuna, żorna r-riservi. Rajna ħafna għasafar, imma anke ħlejjaq oħra u pajsaġġi sbieħ. Fuq kollox għamilna ħafna ħbieb ġodda.

Għat-tieni sena tagħna qed nippjanaw attivitajiet ġodda li ħa jkomplu jżidu mal-avventura. Imma għandna bżonn l-għajnuna tagħkom. Iżjed ma nkunu Falkuni iżjed nieħdu gost, x'taħsbu? Għalhekk ħeġġu lil sħabkom jiġu l-attivitajet magħkom u biex jidħlu membri fil-BirdLife. Nisperaw li nkomplu naraw uċuħ ġodda ta' membri li jkunu għadhom kemm daħlu.

Nagħtu wkoll merħba kbira lil dawk il-membri tal-Klabb li dis-sena jagħlqu 13-il sena u li għalhekk isiru awtomatikament Falkuni. Importanti li ġġedu l-miżata fil-Klabb inkella titilfu ċ-ċans li dduqu l-Falko!

Meta tkunu membri tal-BirdLife turu kemm in-natura Maltija hi għal qalbkom. Il-flus li tagħtu jgħinu lill-BirdLife tkompli x-xogħol fl-edukazzjoni, fir-riservi u fil-protezzjoni u l-istudju tal-għasafar. Imma aktar minn hekk, permezz tal-ħarġiet u tal-magażin *Il-Ħuttafa* intom titgħallmu iktar dwar l-ambjent naturali. Malta għandha bżonn żgħażagħ li jafu l-proċessi kumplessi ta' kif jiffunzjonaw l-ekosistemi. Pajjiżna għandu ħafna bżonn ta' nies li jifhmu fin-natura u li jixtiequ jagħmlu l-parti tagħhom għall-ħarsien ta' dawn l-ekosistemi. Li tkunu membri fil-BirdLife jaf ikun l-ewwel pass biex issiru dawn in-nies.

Narawkom għal xi ħarġa.

Martin

Martin Austad
Kordinatur Falko

Waqfa L-Imġiebaħ waqt il-ħarġa tat-13 Diċembru 2013.

Sibuna fuq **facebook**. Jekk tfittxu **Falko BirdLife Malta** għandkom issibu l-paġna l-ġdida tagħna. Ittawlulha spiss għal iżjed tagħrif fuq l-attivitajiet.

FALKO

Maratona Il-Ħadd 23 Marzu 2014

Aħna tal-Falko mhux se ngħidu le għal sfida u għalhekk ħa mmorru aħna wkoll il-mixja maratona ta' Marzu mal-bqija ta' Klabb Ħuttaf. Araw paġna 6 għad-dettalji.

Tellieqa Berdwoċing Is-Sibt 5 April 2014

Hekk hu! Ħa naraw kemm jirnexxielna naraw speċi t'għasafar f'xi sitt sigħat berdwoċing! Aħna l-Leaders tal-Falko konna l-ewwel li għamilna attività bħal din f'Malta (araw *Il-Ħuttafa* 119) imma din id-darba ħa tkun għall-membri kollha tal-BirdLife. Minn ħa jgħid le għal ċans li jdur diversi postijiet fil-kampanja bħar-riservi, Foresta 2000 u l-Buskett, jara ħafna għasafar, jitgħallem iżjed kif jagħrafhom u dan kollu fl-eqqel tal-passa? Ċans ta' premjijiet sbieħ. Hemm wisq irqaqat biex noqogħdu nġibu kollox hawn, għalhekk min hu interessat jikkuntattjana u nibagħtulu d-dettalji kollha.

Tlaqna Kemmuna Is-Sibt 19 April 2014

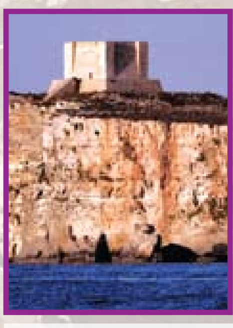

Fir-rebbiegħa mhux ta' min ma jitlax ġurnata Kemmuna. Is-sena l-oħra ħadna ħafna gost, min jaf forsi dis-sena nerġgħu ninzertaw xi għasfur speċjali bħall-aħħar darba! Għandna naraw xi kaċċamendula, żanżarelli u xi tajra safra. Ħa jkollna ċ-ċans ukoll naraw ftit bird-ringing għax kif inkunu hemm ngħaddu waħda sar-Ringing Station tal-BirdLife. Imbagħad nimxu ftit fuq ix-xagħra u s-sisien, u ngawdu l-kwiet u l-ġmiel ta' dil-gżira żgħira.

niltaqgħu fis-7.15am (il-lanċa titlaq fis-7.30am) **post** Iċ-Ċirkewwa quddiem il-gabbana **ġibu** flus għal-lanċa (xi €10), żarbun għall-mixi, ikel, ilma, tromba, kamera, beritta, sanblokk **età** Falko 13+

Fit-13 Diċembru 2013 imxejna mir-riserva tal-Għadira sa dik tas-Simar. Gawdejna kampanja mill-isbaħ, kif tistgħu taraw mir-ritratti ta' sħabna membri Kimberly Gauci u Jonathan Pullicino. Ilmaħna wkoll xi għasafar, fosthom żewġ **imragen**, **blonġun sekond** (ritratt p.8) u **fjamma sewda**. Rajna wkoll **kamaleonti** (ritratt p.8).

Il-Bajja tal-Mellieħa

Kimberly Gauci

Il-Gżejjer Selmunett

Kimberly Gauci

Dejjem infurmana jekk tkun ġej ħarġa tal-Falko. Tista' **jew** iċċempel **99214143 / 99809190** **jew** tibgħat imejl lil **falkoblm@gmail.com** **jew** tħalli messaġġ fuq **Facebook**.

Pembroke

Elisabeth Conrad

Victor Falzon

Fejn qiegħed?

Pembroke qiegħed max-xatt fil-grigal ta' Malta, bejn St Andrews u Baħar iċ-Ċagħaq.

Ilkoll x'aktarx li smajtu bil-lokalità ta' Pembroke, jew anke żortu l-post. Pembroke huwa raħa żgħir fl-inħawi ta' Paceville, Is-Swieqi u San Ġiljan – mhux parti ta' Malta li tant nassoċjaw man-natura normalment! Minkejja dan, ix-xagħri li nsibu fl-inħawi ta' Pembroke huwa wieħed mis-siti naturali importanti tal-Gżejjer Maltin, tant li dan huwa Sit Natura 2000.

Ambjent li mhux faċli tgħix fih

Allura x'hemm daqshekk speċjali f'Pembroke? Ħafna affarijiet. Ix-xagħri huwa minnu nnifsu ambjent ta' valur kbir, li fih insibu arbuxxelli u pjanti żgħar adattati sew għan-nixfa tas-sajf u l-qilla tax-xemx, u għar-riħ – tinsewx li mingħajr il-kenn tas-siġar, fuq medda miftuħa viċin il-baħar, pjanta żgħira trid tkun kapaċi tkampa anke f'riħ qawwi, speċjalment xi grigal mgħobbi raxx mielaħ tal-baħar.

Flora

Fix-xagħri ta' Pembroke insibu mhux biss speċi komuni tax-xagħri (bħas-**Sagħtar**) u tal-isteppa (bħall-**Għansar** u l-**Berwieq**), imma wkoll speċi li huma inqas magħrufin jew inqas komuni. B'mod partikolari, ix-xagħra ta' Pembroke hija magħrufa għall-orkidi, pjanti li faċli tagħrafhom mid-dehra speċjali tal-fjuri. Fost l-orkidi li nsibu Pembroke hemm in-**Naħla Griża**, l-**Orkida Ħamra**, l-**Orkida tat-Tikek** u l-**Brimba Sewda** – dawn jinkludu wkoll speċi rari fil-Gżejjer Maltin. Dalwaqt jasal l-istaġun tal-fjuri ta' dawn l-orkidi (l-iktar bejn l-aħħar ta' Frar u April) u jekk tmorru passiġġata Pembroke taraw xi spettaklu sabiħ dawn joffru. Pjanti oħrajn importanti huma t-**Tewm Irqiq ta' Malta** u l-**Limonju ta' Malta**, żewġ speċi endemiċi għal Malta. Minħabba li Pembroke qiegħed mal-baħar insibu wkoll diversi pjanti tipiċi tax-xatt, bħax-**Xebb**

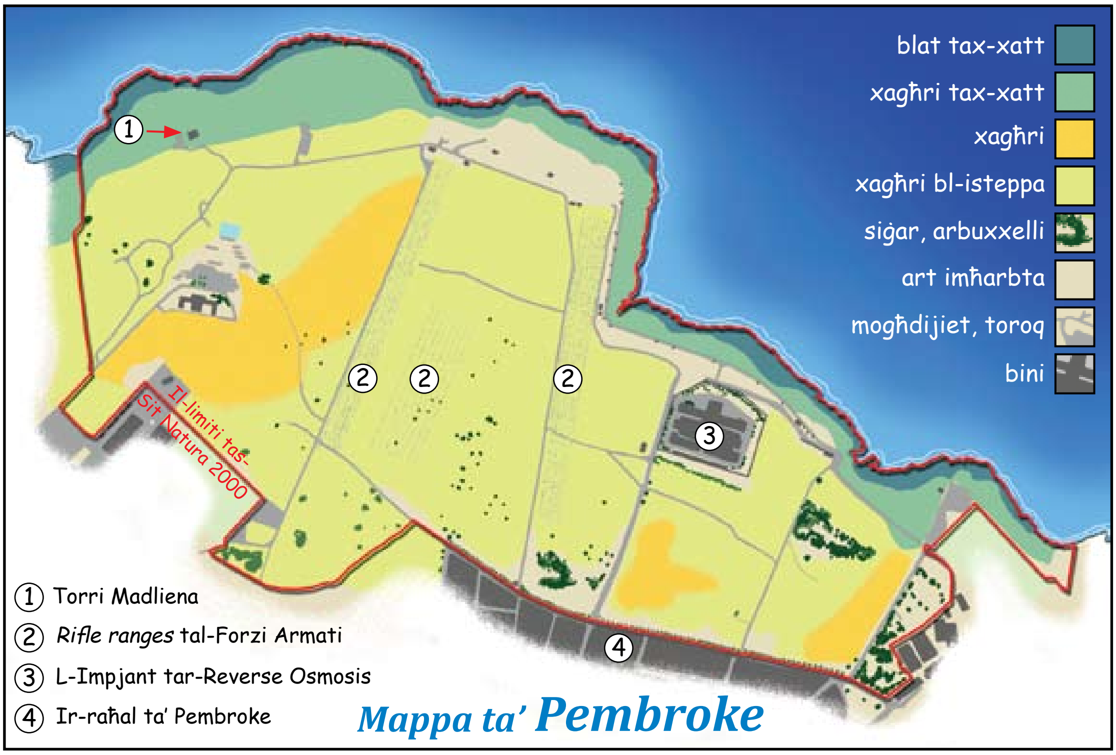

Victor Falzon

u l-**Bużbież il-Baħar**. Insomma, taħlita tassew interessanti ta' pjanti ta' ambjenti differenti.

Fi żmien ix-xita jinħoloq ambjent importanti ieħor fix-xagħri ta' Pembroke, meta jiffurmaw l-għadajjar tal-ilma helu. Dawn jinxfu bis-sħana tas-sajf, però sakemm idumu preżenti jipprovdu ħabitat għal diversi speċi li huma speċjalizzati biex jgħixu ċ-ċiklu ta' ħajjithom f'qasir żmien, qabel l-għadira tinxef. Pjanta partikolari ta' dan l-ambjent li tinstab f'Pembroke hija l-**Elatine**, li hija endemika għal Malta u għal Lampedusa, gżira żgħira Taljana.

Meta speċi tkun endemika għal xi żewġ pajjiżi biss ngħidu li hi **sub-endemika**.

Fawna

Fawna ta' interess ukoll ma tonqosx, kemm fl-għadajjar, kif ukoll fix-xagħri u fl-isteppa. Fl-għadajjar tal-ilma jgħix il-**Gamblu tal-Għadajjar**, annimali żgħir u kważi trasparenti, li bħall-pjanti tal-għadajjar ukoll għandu *life cycle* qasira. Fost l-għasafar li tara daż-żmien hemm il-**Pespus** u l-**Buċaqq tax-Xitwa**, imma fir-rebbiegħa jitfaċċaw għasafar bħall-**Kuda** u anke d-**Daqquqa tat-Toppu**.

Storja

Ta' min ngħidu li dan is-sit għandu wkoll valur storiku importanti. Sabiħ li napprezzaw mhux biss in-natura imma kull aspett ta' wirt pajjiżna. L-istrutturi militari li nsibu f'Pembroke imorru lura mhux biss għal żmien l-Ingliżi (bħar-***rifle ranges*** li għadhom jintużaw sal-lum mill-Forzi Armati), imma anke sa żmien il-Kavallieri ta' San Ġwann (bħat-**Torri tal-Madliena** u l-**fugass** - speċi ta' kanun imħaffer fil-blat). Jekk tagħmlu ftit riċerka ssibu stejjer interessanti ħafna marbutin mal-iżvilupp ta' din il-lokalità tul iż-żminijiet.

Alex Casha

It-**Tursin il-Għul Xewwieki** (Thorny Burnet) hija pjanta rarissma li f'Malta li tikber biss f'Pembroke.

Aron Tanti

Il-**Kuda** (Northern Wheatear) tagħrafha mid-disinn iswed u abjad fuq denbha, li jispikka ħafna.

Alex Casha

It-**Tewm Irqiq ta' Malta** (Maltese Dwarf Garlic) huwa endemiku għall-Gżejjer Maltin.

Fil-fatt tinsab fir-**Red Data Book** ta' Malta.

Red Data Book x'jaħbat?

Red Data Book huwa ktieb b'lista ta' annimali u pjanti li jkunu rari u fil-periklu li jinqerdu minn dak il-pajjiż.

Tridu dal-ktieb?

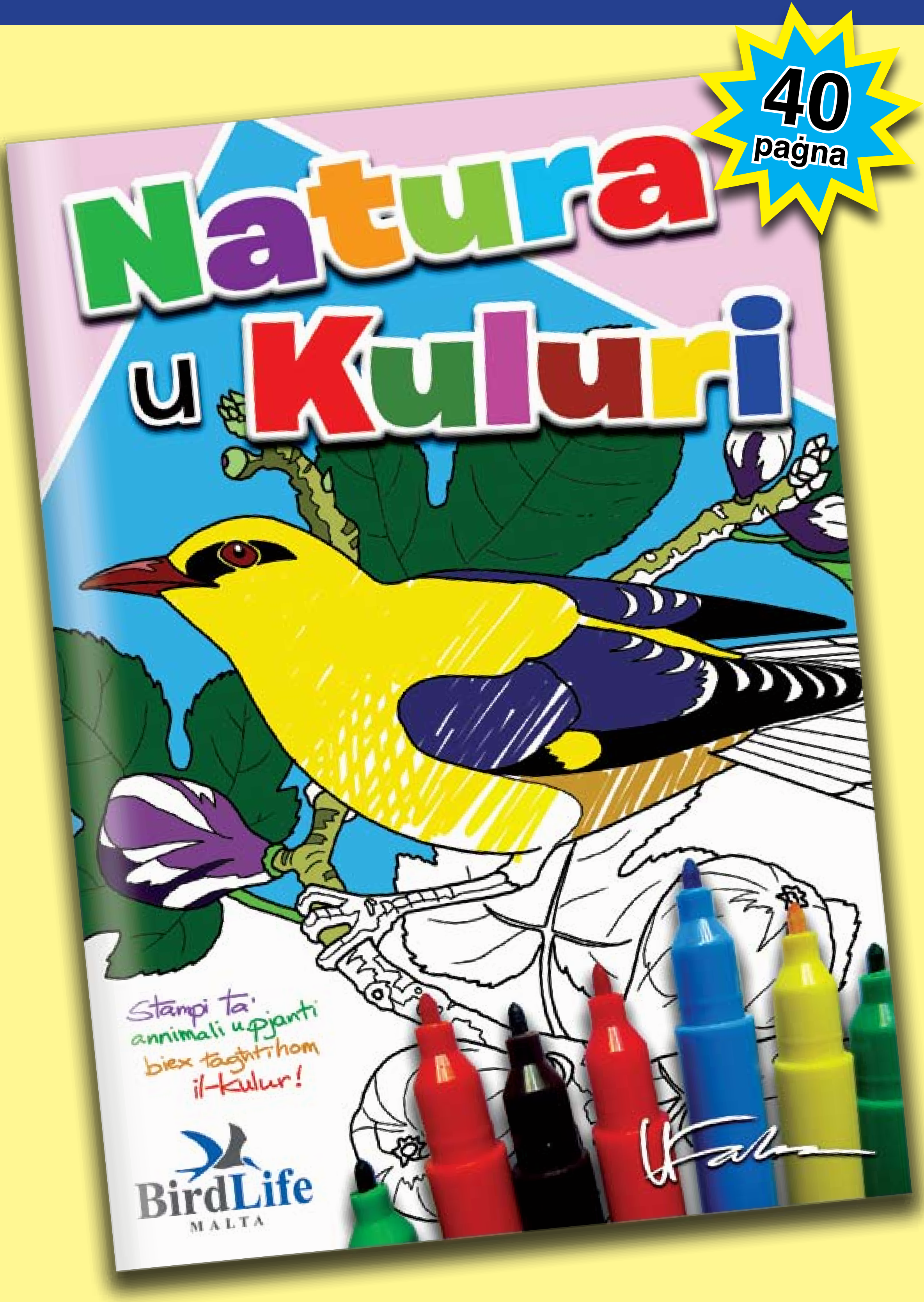

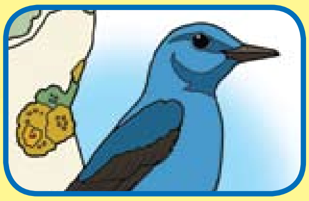

Idħol membru jew ġedded sena oħra fi **Klabb Ħuttaf** u jkun tiegħek!